

LIBRARIES FOR ALL – ESME BIBLIOTEK FÖR ALLA

EN EUROPEISK STRATEGI
FÖR MÅNGKULTURELL
BIBLIOTEKSVERKSAMHET

Riktlinjer

Riktlinjer

Författare:

Multicultural Center Prague (Tjeckien) (Barbora Loudová Stralczynská, Barbora Hořavová, Petra Kozílková, Jakob Hurrle, Johanna Pokorná, Zuzana Trnková, Veronika Chruščová, Olina Hřebíčková)

Immigrant-institutet (Sverige) (Randi Myhre, Miguel Benito)

Stadtbücherei Frankfurt am Main / Public Library of Frankfurt am Main (Tyskland) (Vera Dopichaj, Birgit Lotz, Silke Schumann)

okay.zusammen leben / Advice Center for Migration and Integration (Österrike) (Eva Grabherr, Elmar Hasović)

Projektets Manual och Guidelines finns på fyra språk, i en engelsk, svensk, tjeckisk och tysk version, både i tryck och för nedladdning via projektets webbplats www.librariesforall.eu.

Producerad av:

Multicultural Center Prague

Prag 2010

Projektet har genomförts med ekonomiskt stöd från Europeiska kommissionen. För uppgifterna i denna publikation ansvarar endast upphovsmannen. Europeiska kommissionen tar inget ansvar för hur dessa uppgifter kan komma att användas.

INLEDNING

Under de senaste femtio åren har folkbiblioteken i Europa genomgått betydande förändringar till följd av globaliseringen och den tekniska utvecklingen. Folkbiblioteken har blivit mer lättillgängliga, ny teknik har introducerats och bibliotekens mediebestånd och serviceutbud har utökats. Biblioteksanvändarnas nya och förändrade behov under de senaste decennierna har drivit på nödvändiga förändringar av bibliotekens service, och i dagens mångkulturella samhälle är det inte fråga om annat än att folkbiblioteken ska vara just "bibliotek för alla".

Folkbiblioteket fyller en viktig funktion både som mötesplats och forum för kultur, lärande och information i lokalsamhället. Det ger möjlighet till utbildning och livslångt lärande, är öppet och lätt tillgängligt för alla oberoende av ålder, kön, etnicitet och medborgarskap. Det är samtidigt en plats för avkoppling och nöje, en mötesplats där sociala relationer kan skapas. Biblioteket har även en viktig interkulturell funktion att fylla. Genom att tillgängliggöra biblioteket och erbjuda alla biblioteksanvändare jämlik tillgång till information och kulturella aktiviteter utifrån deras behov främjar biblioteket kontakt med kulturell mångfald och integration på lokal nivå. På så sätt kan biblioteket bidra till ökad förståelse för skillnader mellan olika sociala grupper och främja fredlig samexistens.

Den här korta guiden till "Libraries for All – ESME/Bibliotek för alla – en europeisk strategi för mångkulturell biblioteksverksamhet" är ett av resultaten av projektet Libraries for All – ESME, ett samarbete mellan Sverige, Österrike, Tyskland och Tjeckien. Syftet med projektet har varit att utveckla mångkulturella folkbibliotek i Europa och skapa modeller för interkulturella bibliotekstjänster. Guiden innehåller en presentation av erfarenheterna av delprojekten i de medverkande länderna, en checklista som steg för steg visar vad som behöver göras för att utveckla "bibliotek för alla", samt en checklista för närmiljöanalys som är ett användbart verktyg i bibliotekens behovsbedömning.

I projektets Handbok presenteras projekterfarenheterna och arbetsmetoderna mer ingående. Projektets handbok och riktlinjer finns på fyra språk, i en engelsk, svensk, tjeckisk och tysk version, både i tryck och för nedladdning via projektets webbplats www.librariesforall.eu. På webbplatsen finns även mer information om projektet och andra informationskällor.

Författarna vill rikta ett stort tack till alla kolleger inom biblioteksvärlden och frivilligorganisationerna som har delat med sig av sina erfarenheter, goda råd och kommentarer. Vi hoppas att projektresultaten ska vara en källa till inspiration för fortsatt biblioteksutveckling.

ERFARENHETER AV PROJEKTET

Projektet "Libraries for All – ESME" inom EU:s program för livslångt lärande

Libraries for All — ESME – European Strategy for Multicultural Education / Bibliotek för alla – ESME – en europeisk strategi för mångkulturell biblioteksverksamhet – är ett tvåårigt europeiskt pilotprojekt (oktober 2008–september 2010) med fokus på utveckling av mångkulturella folkbibliotek och modeller för interkulturella bibliotekstjänster. Projektets kärnfråga handlar om lokalt samarbete med immigranter för att ta tillvara deras kulturella resurser i utvecklingsprocessen. Därför har man på de deltagande biblioteken i Österrike, Tjeckien, Tyskland och Sverige bildat lokala mångkulturella referensgrupper som består av bibliotekspersonal och utvalda boende från olika invandrargrupper i bibliotekens upptagningsområde. Referensgrupperna träffas regelbundet för att bedöma lokala behov och diskutera och utveckla bibliotekens utbud och aktiviteter. På några av pilotbiblioteken arbetar gruppens medlemmar även aktivt med att genomföra aktiviteterna. Referensgruppens medlemmar spelar en viktig roll som länk till bibliotekens målgrupper. Via sina nätverk hjälper de till att samla in information om behov och önskemål och att sprida information om biblioteket och dess service. Man skulle kunna beskriva medlemmarna som lokala ambassadörer för biblioteket.

Pilotprojekten i de fyra länderna har även anordnat en serie seminarier för bibliotekspersonal och andra interkulturellt yrkesverksamma för att främja utvecklingen inom EU av mångspråkiga och mångkulturella folkbibliotek för alla. Bibliotekspersonal och enskilda organisationer som arbetar med och för immigranter och migration har inbjudits för att reflektera och utbyta idéer kring hur man kan utveckla mångkulturella folkbibliotek och bibliotekstjänster. Exempel på seminarieteman är "Mångkulturella tjänster för familjen", "Användarperspektiv" och "Goda lärande exempel".

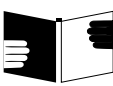

Exempel på mångkulturella tjänster på pilotbiblioteken

Flera mångkulturella tjänster och evenemang har utvecklats på ESME-projektets pilotbibliotek i samarbete med lokala partners. De handlar främst om att:

- främja barns tvåspråkighetsutveckling, med föräldrar, familjer och förskolor som målgrupp
- främja vuxnas andraspråksutveckling, med nyanlända som målgrupp
- överbrygga den digitala klyftan, med invandrare som målgrupp, särskilt invandrarkvinnor
- skapa interkulturell dialog genom mångkulturella utställningar och andra evenemang

Här är några exempel:

Det österrikiska pilotbiblioteket i Götzis har startat språkprojektet "Tyska till frukost" för kvinnor med invandrabakgrund. Det är en informell frukost som organiseras på biblioteket en gång i månaden, där deltagarna läser och samtalar kring olika teman och får möjlighet att lära sig mer om närområdet och om seder och bruk i det nya landet.

På det tjeckiska pilotbiblioteket – Prags stadsbibliotek – har information om biblioteket översatts till sju språk (ryska, ukrainska, mongoliska, vietnamesiska, kinesiska, engelska och tyska), och lättillgängliga kurser i tjeckiska för invandrare erbjuds i samarbete med Center for Integration of Foreigners. Datorkurser erbjuds också på biblioteket för att överbygga den digitala klyftan. För barn anordnas olika specialprogram, till exempel en helg på temat "Mitt hem", i samarbete med Berkät, en ideell förening, där barnen fick måla och berätta om sin relation till hemlandet och Tjeckien. Deras konstverk ställdes ut på Prags stadsbibliotek i september 2010 i samband med en utställning av invandrade konstnärer bosatta i Prag.

På de tyska pilotbiblioteken, stadsdelsbiblioteken Gallus och Sindlingen, som är filialer till Stadtbücherei Frankfurt am Main, satsar man framför allt på att stödja barns första och andraspråksutveckling. Biblioteken erbjuder skraddarsydda biblioteksvisningar för föräldrar där personalen visar hur bibliotekets media kan användas som stöd i barnens språkutveckling. En särskild föräldrahylla har byggts upp med broschyrer och böcker för föräldrar och bilderböcker för barn på flera språk. Experter bjuds in för högläsning på olika språk vid familjeträffar där man använder särskilda "Aktionskisten" – aktivitetsväskor – som innehåller en bok på flera språk och annat kreativt material för barn.

På det svenska pilotbiblioteket – Biskopsgårdens bibliotek i Göteborg – anordnar studiebibliotekarien populära datorkurser för nybörjare flera dagar i veckan i lärmiljön VIDARE inom projektet Vuxna i Lärande. I ESME-projektet har bland annat datorkurser för kvinnor erbjudits. Det är stor efterfrågan på datorkurserna, och eftersom hälften av invånarna i Biskopsgården har invandrarbakgrund så är många av deltagarna invandrare. Det svenska språkcaféet i bibliotekets kafeteria har utökats med ett engelskt språkcafé och ett kurdiskt. Då och då gör språkcaféerna utflykter eller bjuder in gäster eller experter inom efterfrågade ämnesområden, till exempel brandsäkerhet. Tillsammans med de boende i den mångkulturella referensgruppen har en rad interkulturella evenemang planerats och genomförts, bland annat en serie besök av författare med invandrarbakgrund, stickcaféer, familjedag med dans och musik, barnteater, tvåspråkiga sagostunder, kreativa workshops för barn och ungdomar på skolloven, världsfilmvisningar m.m. – ett brett kulturprogram som speglar de boendes intressen i stadsdelen. Och samarbetet i referensgruppen fortsätter även efter projektets slut.

ESME-projektet önskar inspirera lokala folkbibliotek i Europa att utveckla den mångkulturella biblioteksverksamheten i samarbete med lokala partners. Genom att bilda mångspråkiga/mångkulturella referensgrupper kan immigranternas kulturella resurser tillvaratas och kombineras med bibliotekspersonalens yrkeskunskaper i den lokala utvecklingsprocessen – ett samarbete som alla kan vinna på.

Vi hoppas att denna korta guide ska komma till användning i utvecklingen av interkulturella och mångspråkiga folkbibliotek, som underlag för fortsatta diskussioner och utbyte av erfarenheter och idéer.

SLUTSATSER

Deltagarna i de medverkande länderna har haft olika förutsättningar att genomföra projektet. Det har funnits stora skillnader inom områden som närmiljö, politiska förhållanden, befolkningssammansättning, stad och landsbygd, för att bara nämna några. De lokala erfarenheterna är således unika utifrån sina specifika förhållanden. Men trots skillnaderna såg vi redan tidigt i projektet flera likheter som även pekar på projektets grundläggande mål: det handlar om att förbättra kommunikationen och informationsutbytet, samarbeta i nätverk, engagera och integrera olika grupper och skräddarsy bibliotekstjänster utifrån målgruppernas behov. Som vi redan har påpekat har de mångkulturella referensgrupperna spelat en viktig roll och underlättat kontakten med målgruppen. De aktiviteter, tjänster, arrangemang och erbjudanden som samarbetet har lett till har sett olika ut de olika länderna men avsikterna har ofta varit desamma.

I länder med kortare erfarenhet av immigration har biblioteken främst satsat på att nå ut till immigranter med information om bibliotekets tjänster samt starta språkkurser. I Prag har man till exempel byggt upp särskilda InfoPunkter på stadsdelsbibliotek för att förbättra kommunikationen med immigranter. I Prag och västra Österrike har bibliotekens tillgänglighet ökat och målgrupperna har fått ökad kännedom om biblioteket tack vare informationsmaterial som översatts till flera språk. I likhet med de flesta övriga projektpartners har biblioteken även erbjudit språkträning och språkkurser i stor omfattning. Biblioteken med längre erfarenhet av mångkulturell verksamhet har valt att inrikta vissa tjänster mot specifika målgrupper, till exempel i Biskopsgården där man har testat att erbjuda grundläggande datorkurser för kvinnor, varav många immigranter. Andra har valt att inrikta verksamheten mot föräldrar/familjer, som i Österrike och Tyskland. De deltagande biblioteken har även experimenterat med en mängd olika kulturevenemang, som poesikvällar, musikaftnar och andra arrangemang.

Samtliga lokala projekt har marknadsfört biblioteket på samma sätt. De har etablerat nätverk med andra organisationer, enskilda individer och grupper, byggt upp relationerna och skapat förutsättningar för fortsatt samarbete framöver. Det lokala samarbetet har skapat goda förutsättningar för kontinuitet och fortsatt utveckling av bibliotekens interkulturella verksamhet.

Flera faktorer har bidragit till att projektet fallit väl ut på alla nivåer. En del framgångsfaktorer är mer konkreta och andra mer allmänna. Till de mer generella hör gott ledarskap, respekt, samarbete och öppenhet, förutsättningar för alla typer av samarbeten, som har alla vunnit på. Biblioteken har bidragit till ökad integration och förbättrat stöd för olika invandrargrupper. De har nått nya målgrupper och fått fler låntagare och besökare. Bland de konkreta framgångsfaktorerna som identifierats under projektets gång vill vi särskilt framhålla behovsbedömningen. Med den som utgångspunkt har deltagarna kunnat rikta in projektet och erbjuda särskilda program och tjänster till målgruppen på ett systematiskt och bra sätt. Det nära samarbetet med föreningar har också bidragit till att projektet lyckats bra, i synnerhet inom språkinlärningsområdet, till exempel i Österrike, där biblioteket arbetade med språkutvecklingsprogrammet mehr Sprache. Frühe Sprachförderung und Mehrsprachigkeit – eine Herausforderung für Familien und Institutionen früher Bildung (mer språk: tidigt språkstöd och flerspråkighet – en utmaning för familjer och förskolor), och i Tjeckien, där biblioteket samarbetade med Center for Integration of Foreigners. Det lokala samarbetet har fört mycket gott med sig för både biblioteken och föreningarna: det har stärkt de nya nätverken, man har lärt sig nya saker av varandra och delat med sig av lokaler och andra resurser, vilket har lett till positiva synergieffekter som alla har vunnit på.

CHECKLISTA – FÖR ÅTGÄRDSPLANERING OCH BEHOVSBEDÖMNING

Nedan presenteras en checklista som steg för steg visar hur man systematiskt kan införa de idéer som projektet Libraries for All har fört fram. Vårt projekt bygger på tidigare projekt som har behandlat kulturell mångfald och syftat till att hjälpa bibliotek att utvecklas till mångkulturella utbildningscentra. Som ett led i dessa projekt har ett antal skrifter publicerats. Dessa texter är fortfarande aktuella och kan ge vägledning för den som ska implementera nya mångkulturella tjänster. För detta ändamål återger vi nedan den "Checklista för åtgärdsplanering" som ursprungligen publicerades i Cultural Diversity – How Public Libraries Can Serve Diversity in the Community, samtidigt som vi ger några hänvisningar till projektets Handbok som bygger på erfarenheter av projektet Libraries for All, med referensgrupper och genomförda behovsbedömningar.

Checklista för åtgärdsplanering¹

1) Ledningens stöd, en förutsättning

Först och främst måste bibliotekets ledning bestämma sig för att något måste göras. Om tjänster som riktar sig till mångkulturella biblioteksanvändare och stadsdelar inte anses viktiga på chefsnivå kommer de aldrig att utvecklas på ett ändamålsenligt sätt och tilldelas de resurser som krävs. Varför skulle personalen bry sig om inte ledningen gör det?

2) Sätt upp tydliga och överskådliga mål – gör en strategisk plan

Biblioteksledningen måste tydliggöra varför det är nödvändigt att göra något på det här området. Man måste visa att de aktiviteter man vill genomföra ligger i linje med bibliotekets strategiska plan och bidrar till uppfyllandet av dess mål. Nästa viktiga steg är att definiera vilka åtgärder som ska vidtas och vilka mål som ska uppfyllas.

3) Skaffa politikernas samtycke

Aktiviteter på det här området kan vara kontroversiella för vissa grupper i samhället, och bibliotekets ledning måste vara beredd på att förklara varför det är viktigt att kunna erbjuda tjänster som är attraktiva för en mångkulturell användargrupp. Bibliotekets styrelse eller motsvarande politiskt organ bör ge sitt samtycke till, eller ännu hellre, plädara för åtgärder av det här slaget.

4) Stötta engagerad personal

Det finns ofta någon eller några i personalen som av olika anledningar tycker att mångkulturell verksamhet är viktig. Dessa personers engagemang måste tas tillvara.

5) Information om lokalsamhället

Den språkliga och kulturella sammansättningen hos befolkningen i ett visst område förändras hela tiden, och detta kan ibland ske mycket snabbt på grund av den ständigt pågående in- och utvandringen och aktuella händelser i olika delar av världen. För att hålla sig informerad om befolkningens sammansättning är det därför mycket viktigt att hålla sig uppdaterad vad gäller befolkningsstatistiken, liksom att samarbeta med andra institutioner i lokalsamhället.

SE KAPITEL 2 I HANDBOKEN:
Behovsbedömning och kontakt
ELLER CHECKLISTAN NEDAN

¹ Jens Ingemann Larsen; Deborah L. Jacobs; Ton van Vlimmeren. Cultural Diversity : How Public Libraries Can Serve The Diversity In The Community. International Network Of Public Libraries, Bertelsmann Foundation, December 2003, <http://conferences.alia.org.au/alia2004/pdfs/vlimmeren.t.paper.pdf>

6) Sök samarbete med användargrupper

Många invandrar- och språkgrupper har egna föreningar med mer eller mindre officiella talespersoner. Sådana personer och föreningar kan fungera som fokusgrupper och hjälpa biblioteket att få en bättre förståelse för de olika gruppernas behov och förmedla deras reaktioner på bibliotekets initiativ.

SE KAPITEL 3 I HANDBOKEN:
Mångkulturell referensgrupp

7) Lär av andra

Vi har velat visa att bibliotek har mycket att lära av kolleger världen över. Det finns många bibliotek som möts av liknande förväntningar, behov och problem när det gäller verksamhet för mångkulturella grupper och det går alltid att hitta någon som kan hjälpa till någonstans i den nationella eller internationella biblioteksvärlden.

8) Identifiera möjliga samarbetspartners

Vi har analyserat olika typer av samarbetsarrangemang och nätverk mellan bibliotek som drar lärdom av varandra och delar på arbetsbördan. Vi rekommenderar starkt att man söker sådant samarbete närhelst tillfälle ges, eftersom det ger de deltagande biblioteken möjlighet att utöka sin verksamhet med mindre arbetsinsats än vad som hade krävts om vart och ett av biblioteken skulle ha genomfört hela processen på egen hand. Inget bibliotek ska behöva stå ensamt, hur rikt och välutrustat det än är.

9) Prioritera

Utifrån sådant som lokalsamhällets behov, bibliotekets befintliga verksamhet och tillgängliga resurser måste biblioteket avgöra vilka områden som bör prioriteras. Den strategiska planen kan exempelvis bestå av flera steg, från grundläggande till mer långtgående. På en ort kanske samhällsinformation och programverksamhet står högst på listan, medan det på en annan kan handla om utveckling av bibliotekets bestånd och internetresurser.

10) Följ upp och revidera planen

Att utöka bibliotekets verksamhet för kulturella minoriteter är liksom alla utvecklingsprojekt en ständig inlärningsprocess. Uppföljning – att ta reda på vilka mål som har uppnåtts och inte uppnåtts – är mycket viktigt för att verksamhetsplanen ständigt ska svara mot rådande behov. Det är också viktigt att vara flexibel och anpassa sig efter förändringar i omgivningens behov, befolkningens sammansättning och den politiska miljön.

11) Införliva verksamheten i det dagliga arbetet

Som vi redan har nämnt är en nyckelfaktor på organisationsnivå att införliva den här typen av tjänster i den ordinarie verksamheten. När man har kommit dithän att dessa tjänster ingår i det dagliga arbetet är det mycket mer sannolikt att minoritetsgrupperna får sin rättmätiga del av resurserna.

Tre gyllene regler

Om du vill att ditt bibliotek ska lyckas vara ett bibliotek för alla i det mångkulturella samhället finns det tre gyllene regler du inte får glömma:

- 1) För att något ska hända krävs ledarskap. Utan ledarskap får du inga bestående resultat.
- 2) Respekt är nyckelordet när det gäller kommunikation och samarbete mellan personer och grupper med olika språklig och kulturell bakgrund. Mottot för all planering bör vara: "Ingenting utan dem eller över huvudet på dem!"
- 3) Tänk på helheten. När alla aspekter behandlas i ett sammanhang blir resultatet så mycket mer än summan av delarna.

CHECKLISTA FÖR BEHOVSBEDÖMNING

Näromvärldsanalys

Den här checklistan har utvecklats av Heli Henriksson Vasara, pionjär när det gäller utveckling av biblioteksservice för invandrare i Sverige och senare bland annat inköpschef vid Göteborgs stadsbibliotek. Checklistan innehåller konkreta frågor i syfte att ta reda på mer om målgrupperna i bibliotekets upptagningsområde.

1. Befolkningsstatistik

- Antalet invånare i upptagningsområdet
- Åldersfördelning
- Antalet icke svenskar fördelat på ursprungsland, grov åldersfördelning, kön och språk (OBS! minoriteterna såväl språkliga som religiösa)

2. Utbildning

A. Skolan

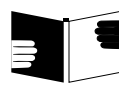
- Hur är modersmålsundervisningen organiserad?
- Finns enspråkiga (icke svenska) klasser eller skolor?
Vilka språk och vilket stadium?
- Hur många modersmåls lärare finns i skolan och på vilka språk?
- Hur ser skolbiblioteket ut? Finns där böcker även på andra språk än svenska?

B. Förskolan

- Finns det enspråkiga (icke svenska) förskolor eller blandade förskolor?
- Hur många inte svenskspråkiga barn finns i förskolan?
- Hur många lärare/ tränare finns i förskolan och på vilka språk?

C. Vuxenutbildning

- Hur är svenska för invandrare och svenska som andra språk organiserade?
- Alfabetiseringsundervisningen i kommunen/stadsdelen
- Komvux och Grundvux i upptagningsområdet
- Studieförbund i upptagningsområdet
- Folkhögskolor i upptagningsområdet

3. Äldreomsorg

- Finns äldreboende i upptagningsområdet?
- Finns enspråkiga (icke svenska) gruppboende/ korridorer eller dylikt?

4. Flyktingmottagande i kommunen

- Hur är flyktingmottagandet organiserat i kommunen?
- Får biblioteket ta del av det statliga anslaget för kommunens flyktingmottagande?

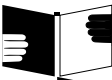
5. Föreningslivet

- Finns föreningssekreterare som kan informera om föreningar?
- Vilken inriktning har föreningarna?
- Finns traditionella „invandrarföreningar“, kvinnoföreningar, Hem- och skola, lokala Röda korset, Rädda barnen?

6. Näringslivet

- Finns det större arbetsplatser i upptagningsområdet?
- Används biblioteket av dem som arbetar i området men är bosatta på annat håll?
- Finns mindre „invandrarföretag“, -restauranger, -affärer i upptagningsområdet?

7. Framtidsplaner för närområdet, bebyggelse och annat

LIBRARIES FOR ALL – ESME – BIBLIOTEK FÖR ALLA – EN EUROPEISK STRATEGI FÖR MÅNGKULTURELL BIBLIOTEKSVERSAMHET

Riktlinjer

Författare:

Multicultural Center Prague (Tjeckien) (Barbora Loudová Stralczynská, Johanna Pokorná)

Immigrant-institutet (Sverige) (Randi Myhre, Miguel Benito)

Stadtbücherei Frankfurt am Main / Public Library of Frankfurt am Main (Tyskland) (Vera Dopichaj, Birgit Lotz, Silke Schumann)
okay.zusammen leben/Advice Center for Migration and Integration (Österrike) (Eva Grabherr, Elmar Hasović)

Produktion: AMOS Typografické studio s.r.o.

Grafisk layout: Eva Petržilková

Redaktör: Barbora Loudová Stralczynská

Översättning: Ylva Mörk, Randi Myhre

Projektkoordinator: Social Architecture Team Three (Österrike) (Brigitte Kukovetz, Manfred Leonhardt)

Multicultural Center Prague

Prag 2010

www.librariesforall.eu

Projektet har genomförts med ekonomiskt stöd från Europeiska kommissionen. För uppgifterna i denna publikation ansvarar endast upphovsmannen. Europeiska kommissionen tar inget ansvar för hur dessa uppgifter kan komma att användas.

Med stöd från:

